



Sygn. akt I UK 247/14

## **WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 4 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)  
SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)  
SSA Bohdan Bieniek

w sprawie z odwołania J. C.  
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych  
o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń  
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 marca 2015 r.,  
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 16 stycznia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi  
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o  
kosztach postępowania kasacyjnego.**

### **UZASADNIENIE**

Decyzją z dnia 17 maja 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zobowiązał J. C. do zwrotu kwoty 12.955,59 zł tytułem nienależnie pobranej emerytury za 2011 rok wskutek osiągnięcia przychodów ze stosunku pracy,

uzasadniających zawieszenie wypłaty świadczenia w okresie od stycznia do kwietnia 2011 r. i jego zmniejszenie w okresie od maja do grudnia 2011 r.

Wyrokiem z dnia 27 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił powyższą decyzję zobowiązując ubezpieczonego do zwrotu kwoty 409,59 zł tytułem nienależnie pobranego świadczenia za 2011 rok. Sąd uwzględnił odwołanie ubezpieczonego przyjmując, że znaczna część jego przychodów została wypłacona przed dniem 1 lutego 2011 r., czyli przed datą ustalenia prawa do emerytury w związku z czym przychody te nie miały wpływu na zawieszenie ani na zmniejszenie świadczeń zgodnie z § 1 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury lub renty (Dz.U. Nr 58, poz. 290 ze zm.).

Sąd Okręgowy stwierdził, że decyzją z dnia 23 czerwca 2010 r. ustalono ubezpieczonemu prawo do emerytury górniczej, której wypłatę zawieszono z zaznaczeniem, że „wznowienie wypłaty nastąpi po przedłożeniu zaświadczenia o dochodach od miesiąca przyznania świadczenia”. Następnie na podstawie decyzji z dnia 7 marca 2011 r. podjęto wypłatę emerytury od dnia 1 lutego 2011 r.

Sąd Okręgowy wskazał ponadto, że ubezpieczony z tytułu zatrudnienia w Holdingu Węglowym osiągnął następujące przychody:

- w dniu 10 stycznia 2011 r. – z tytułu wynagrodzenia za grudzień 2010 r. w kwocie 10.421,46 zł;
- w dniu 10 lutego 2011 r. – z tytułu wynagrodzenia za styczeń 2011 r. w kwocie 10.538,61 zł;
- w dniu 10 marca 2011 r. – z tytułu wynagrodzenia za luty 2011 r., wynagrodzenia za niewykorzystany w 2011 roku urlop wypoczynkowy i nagrody jubileuszowej w kwocie 63.762,20 zł;
- w dniu 1 kwietnia 2011 r. – z tytułu czternastej pensji za 2010 r. w kwocie 11.948,94 zł,
- w dniu 30 czerwca 2011 r. – z tytułu nagrody barbórkowej za 2011 rok w kwocie 2.339,00 zł.

Sąd Okręgowy mając na uwadze okoliczność, że ubezpieczony zaczął pobierać emeryturę od 1 lutego 2011 r. stwierdził, że użyte w przepisie § 1 ust. 4

rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. pojęcie ustalenia prawa do emerytury dotyczy sytuacji w której „wyplata świadczenia podjęta zostaje od dnia nabycia tego prawa”, stąd dla rozliczenia emerytury ma znaczenie tylko taki przychód, który zostaje osiągnięty w okresie pobierania świadczenia. W związku z tym Sąd uznał, że organ rentowy w sposób nieuprawniony przyjął do rozliczenia wysokość wynagrodzenia za grudzień 2010 r., styczeń 2011 r., czternastą pensję za 2010 rok oraz nagrodę jubileuszową. W trakcie postępowania w rezultacie ponownych wyliczeń przychodów w stosunku miesięcznym z uwzględnieniem dobrowolnej wpłaty ubezpieczonego w kwocie 142,50 zł organ rentowy wskazał, że kwota nienależnie pobranych świadczeń wyniosłaby 409,50 zł, co ostatecznie zostało uwzględnione w treści wydanego wyroku.

Wyrokiem z dnia 16 stycznia 2014 r. Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie ubezpieczonego.

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację organu rentowego wobec słuszności zarzutu naruszenia przez Sąd pierwszej instancji przepisu § 1 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty, zgodnie z którym dochód (przychód) wypłacony z tytułu pracy, służby lub działalności wykonywanej przed miesiącem, od którego ustalono prawo do emerytury lub renty, nie ma wpływu na zawieszenie ani na zmniejszenie świadczeń.

Sąd podkreślił, że w przypadku ubezpieczonego niewątpliwie prawo do emerytury zostało ustalone od dnia 1 maja 2010 r., a zatem bez wpływu na zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia mogły być jedynie przychody z tytułu pracy wykonywanej przed majem 2010 r. Natomiast fakt zawieszenia wypłaty emerytury w okresie od maja 2010 r. do 1 lutego 2011 r. nie wywoływał – jak przyjął Sąd pierwszej instancji – skutków z § 1 ust. 4 powyższego rozporządzenia.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że przychód, o którym mowa w § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. wypłacony z tytułu pracy, służby lub działalności wykonywanej w czasie, w którym wypłata świadczenia była zawieszona uważa się za przychód uzyskany w tym okresie,

jeżeli jest to dla emeryta lub rencisty korzystniejsze, gdyż taką zasadę określa przepis § 1 ust. 5 powołanego rozporządzenia.

Odnosząc powyższe regulacje do stanu faktycznego sprawy Sąd Apelacyjny stwierdził, że organ rentowy dokonując rozliczenia przychodu ubezpieczonego za 2011 r. był uprawniony do uwzględnienia w rozliczeniu należności osiągniętych przez ubezpieczonego w 2011 r., w tym również należności ze stosunku pracy wypłaconych przed dniem 1 lutego 2011 r.

Ponadto, w ocenie Sądu Apelacyjnego, nie można było pominąć faktu uprawomocnienia się decyzji organu rentowego z dnia 7 kwietnia 2011 r. o zwrocie na rzecz ubezpieczonego kwoty 4.295,80 zł tytułem należnej mu emerytury za maj 2010 r. wskutek rozliczenia przychodów ubezpieczonego ze stosunku pracy za 2010 r., w których nie były ujęte należności z tytułu pracy wykonywanej w tym czasie, a wypłacone skarżącemu w pierwszych dwóch miesiącach 2011 r. Okoliczność ta w ocenie Sądu uniemożliwiała ingerencję w treść decyzji z dnia 7 kwietnia 2011 r., która nie była przedmiotem postępowania odwoławczego.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiódł ubezpieczony, zaskarżając go w całości oraz wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu albo ewentualnie o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie w całości apelacji organu rentowego.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego:

- art. 104 i 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r. poz. 1440 ze zm.) w związku z § 1 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty poprzez błędną ich wykładnię, tj. przyjęcie iż nagroda jubileuszowa, ekwiwalent za niewykorzystany urlop wypoczynkowy oraz czternasta pensja za rok, w którym pracownik uzyskał prawo do emerytury stanowią przychód, który ma wpływ na zawieszenie bądź zmniejszenie prawa do emerytury pomimo, iż jak wynika z przepisów prawa wskazane elementy wynagrodzenia mają

ściśle związek z pracą wykonywaną przed momentem uzyskania prawa do emerytury i stanowią w przeważającej części wynagrodzenie za pracę przed miesiącem, w którym prawo do emerytury nie przysługiwało;

- art. 104 i 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 1 ust. 5 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty poprzez błędną ich wykładnię, tj. przyjęcie iż wynagrodzenie za grudzień 2010 r., styczeń 2011 r. oraz za barbórkę z 2011 r., do których ubezpieczony uzyskał prawo w okresie zawieszenia prawa do emerytury powinno być uznane za taki przychód, który ma wpływ na zawieszenie bądź zmniejszenie prawa do emerytury pomimo, iż jak wynika z przepisu § 1 ust. 5 powyższego rozporządzenia wynagrodzenie to powinno być brane pod uwagę tylko wówczas gdyby było to korzystniejsze dla ubezpieczonego.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej skarżący podniósł, że Sąd Apelacyjny dopuścił się rażącego naruszenia przepisów prawa materialnego wskazanych w podstawach skargi kasacyjnej. Skarżący zauważył bowiem, że wykładnia dokonana przez Sąd drugiej instancji sprowadzała się wyłącznie do analizy § 1 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty przy całkowitym pominięciu § 1 ust. 5 powyższego rozporządzenia, do którego zarówno Sąd Okręgowy, jak i ubezpieczony się nie odwoływali. Z uwagi jednak na ustalenie stanu faktycznego w postaci uzyskania prawa do emerytury w dniu 1 maja 2010 r. Sąd powinien wyrokować na podstawie wszystkich dotyczących danej sprawy przepisów prawa, a nie tylko tych powołanych przez strony sporu. Skarżący podkreślił, że Sąd drugiej instancji mimo że uznał, iż powyższy przepis ma w niniejszej sprawie zastosowanie, to w istocie go nie zastosował. Podniósł wreszcie, że z uzasadnienia wyroku nie można w sposób logiczny i spójny wywieść powodu, dla którego przyjęte rozwiązanie jest dla ubezpieczonego korzystniejsze.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do treści art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych osoba, która nienależnie pobrała świadczenie, jest zobowiązana do jego zwrotu, a świadczeniem nienależnie pobranym jest między innymi świadczenie wypłacone pomimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba je pobierająca była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Zatem, aby móc rozstrzygnąć o istnieniu obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia należy na wstępie jednoznacznie stwierdzić, czy spełnione zostały przesłanki zawieszenia lub zmniejszenia tego świadczenia określone w art. 103 – 106 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Zgodnie z art. 104 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, za którą zgodnie z ust. 2 powyższego przepisu uznaje się zatrudnienie, służbę lub inną pracę zarobkową albo prowadzenie pozarolniczej działalności. W świetle powyższej regulacji istotne jest zatem nie tylko podleganie obowiązkowo lub dobrowolnie ubezpieczeniom społecznym, ale dodatkowo osiągnięcie przychodów z takiej działalności. Odnosząc się do rozumienia pojęcia przychodu należy stwierdzić, że będzie to oczywiście przychód brany pod uwagę przy ustalaniu podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, a zatem wyjaśniając to pojęcie należy się odwołać do definicji legalnej przychodu określonej w art. 4 pkt 9 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.). Zgodnie z powyższym przepisem przychodem jest przychód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych z tytułu m.in. wynagrodzenia za pracę wykonaną w ramach stosunku pracy (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 10 września 2009 r., I UZP 5/09, OSNP 2010 nr 5-6, poz. 71). Oceniając osiągnięte przez ubezpieczonego przychody należy pomocniczo wziąć pod uwagę przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad

ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz.U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.), które enumeratywnie wymienia składniki przychodu niestanowiące podstawy wymiaru składek, których w związku z powyższym nie powinno się kwalifikować jako przychodu wpływającego na zmniejszenie lub zawieszenie świadczeń emerytalnych lub rentowych.

Należy zauważyć, że zgodnie z art. 106 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych szczegółowe zasady zawieszania i zmniejszania świadczeń emerytalnych powinien określić minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego w drodze rozporządzenia. Powyższa delegacja ustawowa nie została jednak nadal zrealizowana, co oznacza, że na mocy art. 194 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zakresie niesprzecznym z przepisami tej ustawy ciągle obowiązuje rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty. Zgodnie z jego § 1 ust. 1 przy ustaleniu, czy wystąpiły okoliczności powodujące zawieszenie lub zmniejszenie emerytury lub renty uwzględnia się m.in. wynagrodzenie z tytułu pracy wykonywanej w ramach stosunku pracy (pkt 1), z tym że zgodnie z § 1 ust. 4 powyższego rozporządzenia dochód (przychód) wypłacony z tytułu pracy wykonywanej przed miesiącem, od którego ustalono prawo do emerytury lub renty nie ma wpływu na zawieszenie lub zmniejszenie świadczeń, a zgodnie z § 1 ust. 5 powyższego rozporządzenia dochód (przychód) wypłacony w okresie, w którym wypłata świadczenia była zawieszona uważa się za uzyskany w tym okresie, jeżeli jest to dla emeryta lub rencisty korzystniejsze.

W kontekście przedstawionych uwag należy na wstępie stwierdzić, że w rozpoznawanej sprawie ubezpieczony J. C. miał ustalone prawo do emerytury górniczej od dnia 1 maja 2010 r. na podstawie decyzji z dnia 23 czerwca 2010 r., a kolejna decyzja z dnia 7 marca 2011 r. dotyczyła jedynie podjęcia wypłaty świadczenia od dnia 1 lutego 2011 r., która została pierwotnie zawieszona ze względu na osiągnięcie przychodów przekraczających 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, co prawidłowo przyjął Sąd drugiej instancji. Zatem na zawieszenie lub zmniejszenie prawa do otrzymywanego świadczenia wpływ

będą miały przychody osiągnęte przez skarżącego od dnia 1 maja 2010 r., a więc zasadniczo wszystkie przyjęte przez Sąd Okręgowy. W tym miejscu należy jednak podnieść, że wśród przychodów uwzględnianych w tym zakresie przez Sądy obydwu instancji występuje nagroda jubileuszowa, która nie stanowi podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz.U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.), jeśli według zasad określających warunki jej przyznawania przysługuje ona pracownikowi nie częściej niż co 5 lat. Wzięcie jej pod uwagę bez analizy sposobu jej wypłacania oznacza zatem naruszenie przepisu art. 104 ust. 1 w związku z art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Odnosząc się do pierwszej z podstaw wskazanych w skardze kasacyjnej należy stwierdzić, że Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 października 2014 r. (II BU 1/14, niepubl.) analizował problem zbliżony do występującego w rozpoznawanej sprawie, czyli wpływu wypłaty świadczeń za okresy sprzed nabycia prawa do emerytury dokonanych po tej dacie na zawieszenie lub zmniejszenie emerytury. W wyroku powyższym Sąd Najwyższy przyjął, że wynagrodzenie za urlop i ekwiwalent za urlop wypłacony pracownikowi z tytułu należnego i niewykorzystanego urlopu wypoczynkowego, stanowi przychód podlegający obowiązkowi składkowemu, a więc wpływa na przychód pracownika, powodujący zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia emerytalnego. W uzasadnieniu powyższego wyroku podkreślono jednak, że fakt, iż ekwiwalent za niewykorzystany urlop obejmował również należności za lata poprzedzające datę przyznania świadczenia nie ma znaczenia prawnego dla ustalenia, czy wystąpiły okoliczności powodujące zawieszenie lub zmniejszenie emerytury w świetle § 1 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty. W stanie faktycznym niniejszej sprawy poza wynagrodzeniem za urlop występują jednak jeszcze inne świadczenia (np. tzw. czternasta pensja, czy barbórkowe), a więc konieczna jest analiza, czy stanowisko



zaprezentowane przez Sąd Najwyższy w wyroku z 9 października 2014 r., II BU 1/14, można zastosować także i do tych świadczeń.

W rozpoznawanej sprawie doszło również do naruszenia przepisów wskazanych w drugiej podstawie skargi kasacyjnej, a więc art. 104 i 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 1 ust. 5 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty. W tym zakresie słusznie podniesiono w treści skargi kasacyjnej, że Sąd Apelacyjny przywołał jedynie treść przepisu § 1 ust. 5 powyższego rozporządzenia, ale nie wziął go pod uwagę przy wyrokowaniu, w przeciwieństwie do innej sprawy dotyczącej analogicznego problemu, gdzie jego analiza doprowadziła do odmiennego rozstrzygnięcia i stwierdzenia braku obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczeń przez ubezpieczonego (por. wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 12 marca 2013 r., III AUa 1261/12, niepubl.). Przy ponownym rozpoznawaniu niniejszej sprawy konieczne będzie zatem rozstrzygnięcie, czy sporne przychody uzyskane przez skarżącego należy potraktować jako przychody uzyskane w okresie zawieszenia wypłaty emerytury, biorąc pod uwagę, czy działanie takie będzie korzystniejsze dla emeryta.

Tym się kierując, na podstawie art. 398<sup>15</sup> § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji. O kosztach orzeczono po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398<sup>21</sup> k.p.c.